
Muokkaamaton versio

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen ehkäisemistä käsittelevä alakomitea

Kidutuksen vastaisen komitean ohjeet sopimusvaltioille ja koronaviruspandemiaan liittyville kansallisille valvontamekanismeille (hyväksytty 25. maaliskuuta 2020)

I. Taustaa

1. Koronavirus (COVID-19) on muutaman lyhyen viikon kuluessa vaikuttanut merkittävästi kaikkien päivittäiseen elämään, ja monet ovat joutuneet tuntuvasti rajoittamaan henkilökohtaista liikkumistaan ja henkilökohtaisia vapauksiaan, jotta viranomaiset kykenisivät paremmin torjumaan pandemiaa kansanterveydellisillä hätätoimilla.
2. Vapautensa menettäneet ovat erityisen haavoittuva ryhmä, mikä johtuu heille jo ennestään asetettujen rajoitusten luonteesta ja heidän rajallisesta valmiudestaan itse ryhtyä varotoimenpiteisiin. Myös vankiloissa ja muissa laitoksissa, jossa ollaan vapautensa menettäneinä ja joista monet ovat erittäin ylikuormitettuja ja hygieniaoloiltaan puutteellisia, on yhä akuutimmaksi käyviä ongelmia.
3. Monissa maissa pandemian torjumiseksi laitoksissa toteutettavat toimet ovat jo aiheuttaneet häiriöitä laitoksissa ja niiden ulkopuolella ja jopa ihmishenkien menetyksiä. Tätä taustaa vasten on olennaisen tärkeää, että valtion viranomaiset ottavat pandemiaa torjuessaan täysimääräisesti huomioon kaikki vapautensa menettäneille henkilöille ja heidän perheenjäsenilleen kuuluvat oikeudet samoin kuin vankila- ja terveydenhoitohenkilöstön oikeudet.
4. Toimissa, joihin ryhdytään vangeille ja henkilöstölle aiheutuvien riskien suhteen, olisi otettava huomioon tässä ohjeessa esitetyt tarkastelutavat ja erityisesti periaatteet ”älä vahingoita” ja ”hoidon vastaavuus”. On myös tärkeää, että kaikille vapautensa menettäneille, heidän perheilleen ja tiedotusvälineille kerrotaan avoimesti toteutettavista toimenpiteistä ja niiden syistä.
5. Kidutuksen, julman epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämisestä ei voida poiketa edes poikkeuksellisissa olosuhteissa ja hätätilanteissa, jotka uhkaavat kansakunnan elämää.¹ Kidutuksen vastainen komitea on jo antanut ohjeita, joilla vahvistetaan, että viralliset karanteenitilat kuuluvat Kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mandaattiin.² Tästä seuraa, että

¹ Ks. kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen 2 artiklan 2 kohta ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 4 ja 7 artiklat.

² Kidutuksen ehkäisemistä käsittelevän alakomitean Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan kansalliselle valvontamekanismille antama lausunto pakollisesta karanteenista

kaikki muut paikat, joista henkilöitä estetään lähtemästä vastaavin tarkoituksin, kuuluvat kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mandaattiin ja siten kidutuksen vastaisen komitean ja kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan puitteissa perustettujen kansallisten valvontamekanismien valvontavastuuseen.

6. Useat kansalliset valvontamekanismit ovat pyytäneet kidutuksen vastaiselta komitealta lisäohjeistusta tilanteeseen vastaamiseksi. Itsenäisinä eliminä kansallisilla valvontamekanismeilla on luonnollisesti vapaus päättää, miten pandemian aiheuttamiin haasteisiin voidaan niiden toimialueella parhaiten vastata. Kidutuksen vastainen komitea on edelleen käytettävissä ja antaa pyydettyä kaikenlaista tarkentavaa ohjeistusta. Kidutuksen vastainen komitea on tietoinen siitä, että useat maailmanlaajuiset ja alueelliset järjestöt ovat jo antaneet useita arvokkaita lausuntoja, ja kehottaa sopimusvaltioita ja kansallisia valvontamekanismeja ottamaan ne huomioon.^{3,4} Tämän suosituksen tarkoituksena on myös antaa kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjanpuitteissa yleisiä ohjeita kaikille niille, jotka ovat vastuussa paikoista, joissa vapauttaan vailla olevia säilytetään, ja tekevät niihin valvontakäyntejä.
7. Kidutuksen vastainen komitea korostaa, että vaikka kansanterveyden kannalta välttämättömät toimenpiteet lähes vääjäämättä vaikuttavat siihen, miten valvontakäyntejä tehdään, se ei merkitse, että käynnit olisi keskeytettävä. Päinvastoin saattaa olla niin, että näissä paikoissa säilytettävien henkilöiden riski joutua kokemaan kaltoinkohtelua saattaa kansanterveydellisten toimenpiteiden seurauksena lisääntyä. Kidutuksen vastainen komitea katsoo, että kansallisten valvontamekanismien olisi edelleen tehtävä valvontakäyntejä noudattaen tarpeellisia rajoituksia, jotka koskevat tapaa, jolla käynnit toteutetaan. Tällä hetkellä on erityisen tärkeää, että kansalliset valvontamekanismit varmistavat, että toteutetaan tehokkaita toimia, joilla vähennetään riskiä, että vapauttaan vailla olevat joutuvat kärsimään epäinhimillisestä ja halventavasta kohtelusta niiden todellisten paineiden vuoksi, joita laitokset ja niistä vastuussa olevat nyt joutuvat kohtaamaan.

II. Viranomaisten toteuttamat toimenpiteet, jotka koskevat kaikkia vapaudenmenetyspaikkoja, mukaan lukien pidätys- ja säilöönottotilat, maahanmuuttajien vastaanottokeskukset ja suljetut pakolaisleirit, psykiatriset sairaalat ja muut terveydenhoitotilat

8. Lähtökohtana on, että valtio vastaa huostaansa uskottujen henkilöiden terveydenhuollosta ja että sillä on velvollisuus huolehtia omasta laitos- ja terveydenhuoltohenkilöstöstään. Nelson Mandelan -säännöissä todetaan, että vangeilla olisi oltava saman tasoinen terveydenhuolto kuin muualla yhteiskunnassa ja mahdollisuus saada tarvittavat terveydenhoitopalvelut maksutta ilman heidän oikeudellisesta asemastaan johtuvaa syrjintää.⁵

koronaviruksen vuoksi, hyväksytty 40. istunnossa (10.–14. helmikuuta 2020), saatavilla osoitteessa https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/2020.03.03-Advice_UK_NPM.pdf

³ Ks. esimerkiksi WHO:n 15. maaliskuuta 2020 antamat väliaikaiset ohjeet COVID-19:ään valmistautumisesta, ennaltaehkäisystä ja valvonnasta vankiloissa ja muissa säilöönottopaikoissa ja Euroopan kidutuksen vastaisen komitean 15. maaliskuuta 2020 antama periaatejulistus vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelusta koronavirustautipandemiaan (COVID-19) liittyvissä asioissa. 2020 CPT/Inf (2020)13 (19th March 2020).

⁴ Ks. CPT/Inf (2020) 13 (19. maaliskuuta 2020) saatavilla [a20www.coe.int/en/web/cpt/-/covid-19-council-of-europe-anti-torture-committee-issues-statement-of-principles-relating-to-the-treatment-of-persons-deprived-of-their-liberty-](https://www.coe.int/en/web/cpt/-/covid-19-council-of-europe-anti-torture-committee-issues-statement-of-principles-relating-to-the-treatment-of-persons-deprived-of-their-liberty-)

⁵ Vankien kohtelua koskevat Yhdistyneiden Kansakuntien vähimmäissäännöt (Nelson Mandela -säännöt), YK:n asiakirja A/RES/70/175 (17. joulukuuta 2015), 24 säännön 1 kohta.

9. Koska vankiloissa ja muissa vapaudenmenetyspaikoissa olevien henkilöiden välinen tartuntariski on lisääntynyt, kidutuksen vastainen komitea kehottaa kaikkia valtioita
- 1) Tekemään kiireelliset riskinarvioinnit niiden henkilöiden tunnistamiseksi, jotka ovat kyseisissä populaatioissa kaikkein riskialttiimpia, ja ottamaan huomioon kaikki erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät;
 - 2) Vähentämään vankiloissa ja muissa laitoksissa säilytettävien määrää aina kun mahdollista soveltamalla varhennettua, ehdollista tai väliaikaista vapauttamista sellaisiin säilytettäviin, joiden osalta näin voidaan turvallisesti menetellä, ottaen täysin huomioon Tokion säännöissä mainitut muut kuin vapautteen kohdistuvat toimet;
 - 3) Kiinnittämään erityistä huomiota laitoksiin, joissa vahvistettu kapasiteetti ylittyy ja joissa kapasiteetti perustuu henkeä kohden neliometriämäärää, joka ei mahdollista annettujen vakio-ohjeiden mukaista sosiaalista etäisyyttä koko populaatiolle;
 - 4) Tarkastelemaan kaikkia tutkintavankeustapauksia sen määrittelemiseksi, onko tutkintavankeus vallitsevassa kansanterveydellisessä hätätilanteessa ehdottoman välttämätöntä, ja lisäämään vapaalle laskemista muissa paitsi kaikkein vakavimmissa tapauksissa;
 - 5) Tarkastelemaan maahanmuuttajien vastaanottokeskusten ja suljettujen pakolaisleirien käyttöä pyrkien vähentämään niissä säilytettävien määrää mahdollisimman alhaiselle tasolle;
 - 6) Vapautteen laskeminen olisi tehtävä seulonnan perusteella, jotta varmistetaan asianmukaiset toimenpiteet niille, jotka ovat joko positiivisia tai erityisen alttiita tartunnalle;
 - 7) Varmistamaan, että nykyisiä menettelyjä koskevat rajoitukset pidetään mahdollisimman vähäisinä ja oikeasuhtaisina terveyskriisin luonteeseen ja lainsäädännön mukaisina;
 - 8) Varmistamaan, että nykyiset muutoksenhakumenettelyt pysyvät toimivina ja tehokkaina;
 - 9) Noudattamaan päivittäistä ulkoilua koskevia vähimmäisvaatimuksia ottaen samalla huomioon meneillään olevan pandemian torjumiseksi tarvittavat toimet;
 - 10) Varmistamaan, että kaikille laitoksiin jääville henkilöille järjestetään (vastikkeetta) riittävästi tilaa ja tarvikkeita, jotta heille voidaan mahdollistaa samantasoinen henkilökohtainen hygienia kuin muullekin väestölle;
 - 11) Jos tapaamisia rajoitetaan terveydellisistä syistä, tarjoamaan vangeille riittävästi korvaavia vaihtoehtoisia tapoja, joilla pitää yhteyttä perheisiinsä ja ulkomaailmaan, esimerkiksi puhelimitse, internetin/sähköpostin tai videoyhteyden välityksellä ja muilla kyseeseen tulevilla sähköisillä välineillä. Tällaisia yhteyksiä olisi helpotettava ja edistettävä, ja niitä olisi oltava usein ja niiden tulisi olla maksuttomia;
 - 12) Antamaan perheenjäsenille tai sukulaisille mahdollisuus jatkaa ruoan ja muiden tarvikkeiden toimittamista laitoksissa säilytettäville paikallisten käytäntöjen mukaisesti ja tarpeellisia suojoitoimenpiteitä noudattaen;
 - 13) Sijoittamaan laitoksiin jäävät ja suurimmassa vaarassa olevat henkilöt tavalla, jossa kohonnut riski otetaan huomioon, samalla kaikin osin kunnioittaen niitä oikeuksia, joita heillä laitoksissa olleessaan on;
 - 14) Estämään terveystieteellisen eristämisen käyttö kurinpidollisena toimenä; eristämisen on perustuttava riippumattomaan lääketieteelliseen arviointiin, oltava oikeasuhtainen, ajallisesti rajoitettu ja oikeusturvallinen;

- 15) Tarjoamaan lääkärinhoitoa sitä tarvitseville laitoksen ulkopuolella aina kun mahdollista;
- 16) Varmistamaan, että perustavanlaatuiset suojakeinot kaltoinkohtelua vastaan (mukaan lukien oikeus saada riippumatonta lääketieteellistä neuvontaa ja oikeusapua ja laitokseen ottamisesta ilmoittaminen kolmansille osapuolille) pysyvät saatavilla ja toimivina tapaamisrajoituksista huolimatta;
- 17) Varmistamaan, että kaikki säilytettävät ja henkilökunta saavat luotettavaa, tarkkaa ja ajantasaista tietoa kaikista toteutettavista toimista, niiden kestosta ja syistä;
- 18) Varmistamaan, että toteutetaan asianmukaisia toimenpiteitä laitos- ja terveydenhoitohenkilöstön terveyden suojelemiseksi, ja että heillä on tehtäviään hoitaessaan asianmukaiset varusteet ja tuki;
- 19) Tarjoamaan psykologista tukea kaikille laitoksissa säilytettäville ja henkilöstön jäsenille, joihin nämä toimenpiteet vaikuttavat; ja
- 20) Tarvittaessa varmistamaan, että kaikki edellä mainitut näkökohdat otetaan huomioon niiden potilaiden osalta, jotka on tahdonvastaisesti toimitettu psykiatriseen sairaalaan.

III. Viranomaisten toimet karanteenitiloissa olevien osalta

10. Kidutuksen vastainen komitea on jo kommentoinut karanteenissa olevien tilannetta aiemmassa lausunnossaan⁶. Siihen komitea lisäisi seuraavaa:
 - 1) Niitä, joita pidetään väliaikaisesti karanteenissa, on kaikissa tilanteissa kohdeltava vapaina henkilöinä, lukuun ottamatta niitä rajoituksia, joita heille on karanteeniin liittyen välttämättömyyden pakosta lain nojalla ja tutkimusnäyttöön perustuen asetettu;
 - 2) Heitä ei saa katsota vapautensa menettäneiksi tai kohdella siten kuin he olisivat vapautensa menettäneitä;
 - 3) Karanteenitilojen olisi oltava riittävän kokoisia ja sellaisia, että niissä voidaan vapaasti liikkua ja harjoittaa erilaisia mielekkäitä toimintoja;
 - 4) Yhteydenpitoa perheisiin ja ystäviin kyseeseen tulevin välinein olisi edistettävä ja helpotettava;
 - 5) Koska karanteenitilat tosiasiallisesti ovat eräänlainen säilönottomuoto, olisi kaikkien niiden, joita niissä pidetään, voitava olla kaltoinkohtelun estämistoimien piirissä, eli muun muassa saatava tieto karanteeniin määräämisensä syistä, oikeudestaan saada riippumatonta lääketieteellistä neuvontaa, oikeusapua ja ilmoittaa karanteenissa olosta kolmansille osapuolille tavalla, joka vastaa heidän asemaansa ja tilannettaan;
 - 6) Ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimiin, jotta karanteenissa olevat tai olleet eivät millään lailla syrjäydy tai heitä syrjintä, ei myöskään sen jälkeen, kun he ovat palanneet yhteisöön; ja
 - 7) Asianmukaista psykologista tukea olisi tarjottava sitä tarvitseville sekä erilläänolon aikana että sen jälkeen.

⁶ Ks. edellä 2.

IV. Kansallisten valvontamekanismien toimet

11. Kansallisten valvontamekanismien olisi jatkettava valvontakäyntejä koronaviruspandemian aikana, joskin niiden olisi tavassa, jolla käynnit toteutetaan, mahdollisesti otettava huomioon lähikontakteille tällä hetkellä asetut perustellut rajoitukset. Kansallisilta valvontamekanismeilta voidaan kokonaan evätä pääsyä paikkoihin, joissa vapauttaan vailla olevia säilytetään, mukaan lukien karanteenitilat, vaikka väliaikaiset rajoitukset ovat kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan 14 artiklan 2 kohdan nojalla sallittuja.
12. Kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan 1 artiklaan kirjattuna tavoitteena on luoda järjestelmä, johon kuuluvat säännölliset käynnit, ja johdanto-osassa todetun mukaisesti suojella vapautensa menettäneinä olevia henkilöitä kidutukselta ja muulta epäinhimilliseltä tai halventavalta kohtelulta tai rangaistukselta, mikä on kansainvälisen oikeuden mukainen velvollisuus, josta ei voida poiketa. Nykytilanteessa tämä tarkoittaa sitä, että kansallisten valvontamekanismien velvollisuutena on luoda menetelmiä, joilla ne voivat täyttää valvontatoimeksiantonsa laitoksissa siten, että lähikontaktit jäävät mahdollisimman vähäisiksi, mutta kuitenkin huolehtien toimivista mahdollisuuksista ennaltaehkäisytoimiin.
13. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla se, että
 - 1) Keskustellaan asianomaisten kansallisten viranomaisten kanssa edellä II ja III luvuissa esitettyjen lieventämistoimenpiteiden toteuttamisesta ja toimivuudesta;
 - 2) Lisätään vapaudenmenetyspaikkoihin liittyvien tietojen keruuta ja valvontaa yksilöllisesti ja kollektiivisesti;
 - 3) Käytetään sähköisiä välineitä viestinnässä laitoksissa olevien henkilöiden kanssa;
 - 4) Avataan laitoksiin kansallisten valvontamekanismien vihjepuhelimia ja turvataan sähköposti- ja postipalvelut;
 - 5) Seurataan uusien/väliaikaisten säilytystilojen perustamista;
 - 6) Parannetaan kansallisen valvontamekanismin työtä koskevan tiedon jakamista laitoksissa ja varmistetaan, että on olemassa kanavia nopeaan ja luottamukselliseen viestintään;
 - 7) Pyritään ottamaan yhteyttä kolmansiin osapuoliin (esim. perheisiin ja puolustajiin), jotka voivat toimittaa lisää tietoa laitoksissa valitsevasta tilanteesta; ja
 - 8) Lisätään yhteistyötä vapauttaan vailla olevien parissa toimivien kansalaisjärjestöjen ja avustusjärjestöjen kanssa.

V. Lopuksi

14. Ei ole mahdollista ennakoita tarkasti, kuinka kauan nykyinen pandemia kestää tai mitkä tulevat olemaan sen kaikki vaikutukset. Selvää kuitenkin on, että sillä on jo nyt tuntuvaa vaikutusta kaikkiin yhteiskunnan jäseniin ja että tämä vaikutus tulee jatkumaan huomattavan pitkään. Kidutuksen vastaisen komitean ja kansallisten valvontamekanismien on toiminnassaan oltava tietoisia älä vahingoita -periaatteesta. Tämä saattaa tarkoittaa sitä, että kansallisten valvontamekanismien olisi mukautettava toimintamenetelmiään pandemian aiheuttamaan tilanteeseen kansalaisten, laitosten henkilöstön ja niissä säilytettävien samoin kuin oman henkilöstönsä suojelemiseksi. Ensimmäisenä kriteerinä on oltava vapauttaan vailla olevien henkilöiden kaltoinkohtelun tehokas ehkäiseminen. Tämän ennaltaehkäisyn mittarit ovat laajentuneet johtuen niistä poikkeustoimista, joihin valtioiden on täytynyt ryhtyä. Kidutuksen vastaisen komitean ja kansallisten valvontamekanismien vastuulla on vastata luovilla tavoilla niihin uusiin haasteisiin,

joita ne kohtaavat kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukaisia toimeksiantojaan hoitaessaan.